

AZ EMBERFEJTŐL A KLASSZIKUS BŐRFOCIIG – LABDAGYÁRTÁS FELSŐGÖDÖN

Ez így gömbölyű

Labdakérdés márpedig van! Ezt minden futballrajongó tudja. Sokuk szerint ugyanis a szintetikus anyagú focilabda csak illúziója eredeti, kézzel készített, bőrből varrott másának, melyet itthon ma már kizárólag a Kézmű Non-profit Kft. Gödi Labdaüzemben gyártanak.

Az első labda a legenda szerint egy viking harcos feje volt, amit élvezettel passzoltak egymásnak a férfi életét kioltó harcosok, míg az szét nem hullott. A labda eredetét a hiteles történetírás persze másképp jegyzi: Egyiptomban, valamint a közel-keleti területeken az évkezdő ünnepek szertartásaiban a labda a harmónia jelképe volt, s úgy gondolták, szellemek lakoznak benne. Tomka Nándor, egykori labdarúgó-edző is hallott ezekről a legendákról, no meg arról, hogy a focijátékot a húszas években a szenvedélybetegségek közé sorolták Európában, annyi rajongója volt – mondja az edző, aki negyvenkét évnyi pályafutása után sem tudna letenni a futballról, melyet csapattársaival ma is kizárólag bőrfocival játszanak.

A klasszikus, bőrből készült futball-labdát a FIFA 1994-ben kivonta a világbajnokságokról. Mérközéslabdáik azóta szintetikus anyagúak, melyek sosem látott teljesítményt biztosítanak kemény talajon, nyílt terepen egyaránt. Az évente kihozott, legújabb modellek ma már olyan precíz kísérletek nyomán születnek, mint az űrtechnika újdonságai. – Annak idején, ha egy bőrlabda megszívta magát vízzel a meccs során, a kapus bizony napokig szédelgett egy-egy védés után – fűzi hozzá az edző. A szintetikus labdának nincs ilyen veszélye, mégis a kapusok réme lett, ugyanis a furcsa belső tömörítés miatt néha megváltoztatja a röppályáját, és elkezd szitálni a kapu előtt, teljesen megtévesztve ezzel a kapu őrzőjét.

A világcégek viszonylag olcsó, szintetikus anyag-felhasználású focilabdái mára a piacot is elárasztották. A bőrlabdának, ha nem is áldozott le a napja, de gyártása az utóbbi évtizedben a kereslet csökkenésével arányosan, hazai viszonylatban is tizedére esett vissza. Az országban egyetlen helyen készítik, Gödön. – A bőrlabda sok tekintetben más élmény, mint a gumi, vagy a szintetikus alapanyagú – ezt a focirajongók pontosan tudják, mondja Tomka úr, aki az elmúlt évtizedek alatt nagyjából 1200 bőr focilabdával játszott meccset. Az úgynevezett fekete-fehér fociból 130 darabot gyűjtött össze,

A legkorábbi, hánscból, bőrből, hólyagból varrt labda ellipszis alakú volt, és a legkülönbözőbb anyagokkal, tollal, gypjúhulladékkal, mohával bélelték. A kontárok konkurenciája miatt XI. Lajos 1480-ban szabályozta a labda méretét és anyagát. A labda belsejébe kizárólag posztómaradék kerülhetett, szigorúan tilos volt fűrészpor, moha, kréta, mész, kavics, kavics és hasonló töltelék alkalmazása. Burkolóanyaga egy réteg vászon volt, felette finom bőrrrel. Súlya az 1504. évi törvény alapján pontosan 33 dekagramm lehetett.

otthona minden helyiségében őriz egyet. Még a spájzban is.

MAGYAR TALÁLMÁNY

Csökkenett kereslet ide, vagy oda, arra büszkék lehetünk, hogy a tökéletesen gömbölyű és vízhatlan bőrlabda is magyar találmány. Lévy József mérnök 1960-ban megoldotta azt a problémát, hogy hosszú szeletek helyett, miként lehet ötszögekből és hatszögekből kerek labdát készíteni. Összesen húsz darab hatszög és tizenkét darab ötszög kell ahhoz, hogy a formájában

ne a rögbi labdára hasonlítson. A mérnök nevéhez fűződött a bőrszeletek alábélelése is, melynek köszönhetően a csodagömb vízzel érintkezve nem, vagy csak kevésbé deformálódott. A 32 szeletes klasszikus futball-labda idővel fehérré, majd pepitává változott, amiben a televíziózásnak is fontos szerepe volt, ugyanis a fekete-fehér készüléken ezek a labdák sokkal jobban érvényesültek, mint világosbarna elődjük.

– Klasszikus focilabdáink, akárcsak az ötvenes évek elején, pepiták, esetleg fehér alapon színezett mintázatúak. A nosztalgialabda, melyet ugyancsak Gödön készítünk, ma is barna, s mindössze 18 szeletből áll. Vagyis pontos mása az Aranycsa-

pat csodalabdájának – mondja dr. Cserekyei Dániel, a Kézmű Nonprofit Kft. ügyvezetője.

A cég 1971 óta gyárt klasszikus mérkőzéslabdát és hobibilabdákat, eleinte kizárólag bőrből, az utóbbi évtizedekben szintetikus anyagokból is. A bőrfoci értékét az agyagminőség és a hozzátett munka határozza meg. A 32 és a 18 szeletes bőrlabdák alapanyaga marhabőr, amit a simontornyai bőruzemben dolgoznak fel és készítenek elő a gyártásra. – Nyúzás után 2–3 órával a bőrt már tartósítani kell, hogy megakadályozzuk a rothadást. Ezt követően a konzervált bőrök összetapadt rostjait áztatással fölpuhítjuk, így a kikészítőszerkeztől újabb behatolhatnak a bőrbe – mondja Cserekyei Dániel. Egy jó minőségű focilabda ismerve az idő-, hő- és vízállóság, a bőr megfelelő feszsége, rugalmassága, amit a cserzéssel érnek el.

A LÉNYEG A CSERZÉS

A szennyeződések eltávolítását, és a vízvesztés csökkentését szolgáló áztatás után a bőrt óriási hordókba teszik át, itt történik a cserzés, melynek során a cseranyagok reakcióba lépnek a bőr fehérjeszerkezetével, és ennek köszönhetően a nyersbőr elnyeri új tulajdonságait. A cserzést fokozatosan, egyre erősödő töménységű levekben végzik, így három fázisát különböztetjük meg: az előcserzést, a cserzést és az utócserzést. A művelet 2–3 napot vesz igénybe. A labdához használt bőrök vegyes, vagyis növényi és ásványi cserzésen mennek át. A cserzőanyag aránya a bőr kikészítési módjától függően változó. A növényi cserzőanyagokat a természetből, fakéregből, levelekből, termésekből nyerik elsősorban. Még a fa beteg kinövései, a gubacsok is gazdag cserzőanyag-források. A növényi cserzésű bőrök a szárítás után sem veszítik el formájukat, zsírosak, jól munkálhatóak. Az ásványi cserzést timsó vagy alumínium hozzáadásával végzik, ez azért lényeges, mert ez biztosítja a bőr ellenálló-képességét a hővel, a vízzel és a fényvel szemben.

Miután a bőrt sajtólással vagy facsarással megszabadítják a felesleges víztartalomtól, az utolsó műveletek következnek. Ellenőrizni kell a bőrvastagságot, hogy a textúra egyforma legyen mindenhol. Az állat bőre a farnál és a nyaki résznél jóval vastagabb, míg a lágyrészeknél vékonyabb, de egy adott területen is lehetnek különbségek. A mérőt jól kell használni, hiszen a bőr vastagsága sehol nem térhet el a futball-labdánál használatos 1,8–2 millimétertől. A szárítás és pihentetés után a hibákat faragással tüntetik el. Olyan bőr nincs, amelyen a szakemberek ne találnának vágást, hasadást, hiszen az állat gyakran megsérül, a legkisebb karcolások is jól láthatóak maradnak. Az üzemből a legprofibbakként is meg tudják mondani, mi okozhatta a sérülést. A kerítéshez például a macskakarom karcolásához hasonló nyomokat hagy. A száradást követően a bőrt újra felpuhítják, hiszen néhány művelet még hátra van. A labdához használt bőrt hatalmas, zárt hordókban fehérre, feketére, a nosztalgialabdát barnára festik. A festett bőrbe impregnálják a zsírt, hogy a textúra tartós és vízhatlan legyen. Ez után következik a taszítás, vagyis a bőr kisimítása. A gyűrődések eltüntetését acéllemezrel egy hatalmas lapra terítve végzik. Már csak a szárítás van hátra, melynek során az 50–60%-os víztartalmú bőrt 12%-os légszáraz állapotba hozzák.

Ha a marha bőre kevésbé volt sérült, akkor az anyag 80%-a hasznosítható, vagyis 4 m² nyerhető belőle. Ebből éppen 16 futballlabdát készítenek az üzemből.

DUPLÁN BÉLELVE

Az előkészített, kettévágott bőr Simontornyáról laza tekerésben érkezik a gödi Labdagyárba, mely 1974 óta a Kézmű Kft. saját tulajdonú telephelye. Megalakulásakor 70 fő dolgozott az üzemből.

Elsősor-

A VB meccslabda kerülete bárhol mérve ugyanakkora kell, hogy legyen, ennek referenciaértéke: 68,5–69,5 cm, súlya pedig 420 és 450 gramm között változhat.

ban csökkent munka-képességűeknek biztosítanak lehetőséget a gyárban. Az üzemi labdagyártás 1998–2000-ben érte el maximumát. A medicinlabdák iránt továbbra is nő a kereslet, ezek szintén bőrből készülnek, vágott szál és homok töltőanyaggal.

A labdagyárban a már kettévágott bőrt méretre vágják, majd egy dupla vászonrétegre, az úgynevezett panamára rögzítik, hogy ne nyúljon meg futballozás közben, vagyis tartós legyen a labda. Régen a béleléshez gyenge kreppet használtak, ezért előfordult, hogy a focilabdák már a meccs első harmadában szétesetek. Tomka Nándor emlékszik olyan mérkőzésre az ötvenes évek végéről, amikor akár négy labda is szétment egy mérkőzés alatt. A panama két-rétegben kerül fel a bőr húsoldalára. Hogy igazán tartós legyen, egy vasológépben a textúrát szinte belesütik a bőrbe, amit egy végső, lezáró ragasztás követ. Most már biztos, hogy labdákat hosszú ideig nyúhathatunk, a tesztek szerint ugyanis egy jól cserzett, és előkészített, dupla vászonréteggel labda mindennapos labdarúgó edzéssel akár 4–5 évig is használható, anélkül, hogy veszítene a formájából.

PRECÍZ, AKÁR EGY SEBÉSZETI ELJÁRÁS

A focilabda 32, a nosztalgialabda 18 szeletét sablonok segítségével vágják ki. A varrást segítő lyukak kifúrása és a szelepletyítés beütése után következhet az összevarrás. Hogy megkönnyítsék a varrást, a munka alatt álló részt a munkások a satuhoz hasonló, ún. csikó fejrészébe fogják. A húsz darab hatszöget és tizenkét darab ötszöget a varrónők egyenként 650–720 öltéssel varrják össze kézzel. Ehhez speciális bőrgyűszűt húznak minden ujjukra, melyek védik a kezet a tűszúrástól, ugyanakkor az ujjak mozgékonyaságát nem gátolják. A hatszögeket kifordítva varrják össze egészen a labda elkészültéig, háromnegyedéig, ekkor az elvarró sí-

A focilabdák méretét az NLSZ határozza meg. Pakisztán bizonyos régiójában már a hat-hét éves gyerekek álmukból felkelte is tudják, a három kategóriában osztályozott labdák közt a legkisebbnek 49, a legnagyobbknak 54 cm az átmérője. A pakisztáni, viszonylag olcsó labda elárasztja a világ- így a magyar piacot is, ezért azután a drágább bőrlabda érhetően alul marad a versenyben. Hozzá kell tennünk: a FIFA ma már csak olyan labdákkal enged vb-mérkőzéseket játszani, humanitárius okokból, melyek nem gyermekmunkaerő bevonásával készültek.

nére fordítja a labdát, majd a palacsintatészta szerűen felcsavart tömlőt behelyezi a labdába, s a szelepet az egyik hatszög közepén kivezeti. Ezután belülről folytatja a varrást, amihez már tűfogót használ. A cernák, tűk, tűfogó látán azt mondhatjuk, hogy a művelet leginkább egy sebészeti eljáráshoz hasonlít. Az utolsó, lezáró varrásnál a tűfogót két oldalról engedik le a labda belsejébe, vagyis vakon vezetnek be a fonalat a lyukakba és vakon is csomózzák meg azt, miköz-

ben sem a labda belső fala, sem a tömlő nem sérülhet meg. A munka nagy testi és szellemi koncentrációt igényel, az alkalmazottak átlagban két labdát készítenek el naponta.

Az elvarrás után a labdákat a labdagyárban felfűjják, lemérik, egy utolsó tesztnek vetik alá, majd dobozolják, előkészítik a szállításra. A Kézmű Kft. által forgalmazott bőr focilabdából tavaly 500 darab, medicinlabdából 2500 db fogyott itthon, míg nosztalgialabdából 225 darab. Még mindig sokan vannak tehát, akik a bőrfoci mellett esküsznek.

– Az elkötelezett „bőrlabdások” nem tömörülnek egyesületbe, nem helyezkednek platformokra, nem alapítanak klubokat sem, de sokunk azt állítja, hogy a klasszikus focilabdának van egy varázsa, ami miatt a labda jobban lábra áll, s a meccsek is egészen más hangulatúak. A foci művészet, a művészet pedig illúzió. Minden egyes labda olyan, mintha saját anyaga, arculata, hogy ne mondjam, identitása lenne – summázza az edző.

Csik Edina

Elérhetőség: Kézmű Nonprofit Kft.
1147 Budapest, Csömöri út 50–60.
www.kezmu.hu